

Magdalena Kwiecińska

Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem

ORCID: 0000-0002-0767-7626

mkwiecinska@muzeumtatrzańskie.pl

DZIAŁALNOŚĆ KOLEKCJONERSKA JULIUSZA ZBOROWSKIEGO NA RZECZ MUZEUM TATRZAŃSKIEGO W KONTEKŚCIE PLEBISCYTU SPISKO-ORAWSKIEGO

Juliusz Zborowski's collecting activity for the Tatra Museum in the context of the Spiš-Orava plebiscite

Streszczenie. Juliusz Zborowski, absolwent polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1913 roku zamieszkał na Podhalu, bo podjął pracę nauczyciela w nowotarskim gimnazjum. Wydarzenia historyczne tamtych lat związane z ustalaniem nowych granic II Rzeczypospolitej sprawiły, że zaangażował się w działania na rzecz ochrony kulturowego dziedzictwa na spornych terenach Spisza i Orawy. Był członkiem Głównego Komitetu Plebiscytowego Spisko-Orawskiego, następnie kierownikiem jego referatu prasowego „Gazety Podhalańskiej” (1919–1920), od 1918 roku członkiem Towarzystwa Tatrzańskiego, by w 1922 roku zostać pierwszym dyrektorem Muzeum Tatrzańskiego. W 1920 roku Główny Komitet Plebiscytowy uległ likwidacji, a zebrane na jego działalność pieniądze zostały przeznaczone na zakup etnograficznych okazów z tak zwanych kresów

południowych II Rzeczypospolitej. Juliusz Zborowski zajął się ich pozyskiwaniem dla muzeum. W efekcie ponad dwieście egzemplarzy obrazów malowanych na szkło i barwnej ceramiki oraz liczne obiekty od prywatnych kolekcjonerów wzbogaciły zbiory Muzeum Tatrzańskiego.

Słowa kluczowe: Juliusz Zborowski, kolekcjonowanie, plebiscyt, Spiš, Orawa, Muzeum Tatrzańskie, zbiory etnograficzne

Abstract. Juliusz Zborowski, a graduate of Polish Philology at the Jagiellonian University, moved to Podhale in 1913, as he started working as a teacher in a junior high school in Nowy Targ. The historical events of those years, related to the establishment of new borders of the Second Polish Republic, made him engaged in activities for the protection of cultural heritage in the disputed areas of Spisz and Orawa. He was a member of the Main Plebiscite Committee of Spisz-Orawa, then the head of its press section of *Gazeta Podhalańska* (1919–1920), from 1918 a member of the Tatra Society, and in 1922 he became the first director of the Tatra Museum. In 1920, the Main Plebiscite Committee was liquidated, and the money collected for its activities was allocated to the purchase of ethnographic artefacts from the so-called southern borderlands of the Second Polish Republic. Zborowski started sourcing them for the museum. As a result, over two hundred examples of paintings painted on glass and colored ceramics as well as numerous objects from private collectors enriched the collections of the Tatra Museum.

Keywords: Juliusz Zborowski, collecting, plebiscite, Spisz, Orava, the Tatra Museum, ethnographic collection

Wprowadzenie

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie mało znanego faktu z biografii Juliusza Zborowskiego (1888–1965), językoznawcy, badacza gwar górali podtatrzańskich, etnografa¹, zanim w 1922 roku został mianowany

---

¹ Juliusz Zborowski był absolwentem Uniwersytetu Jagiellońskiego.

pierwszym dyrektorem Muzeum Tatrzańskiego. Interesują mnie zdarzenia z życia J. Zborowskiego, które rozgrywały się w ciągu kilku lat drugiej dekady XX wieku, kiedy to przebywał w Nowym Targu, pracując jako nauczyciel w gimnazjum.

W latach 1918–1920 został redaktorem „Gazety Podhalańskiej”, organu prasowego akcji spisko-orawskiej, z którego misją się identyfikował. W tym czasie J. Zborowski dał się poznać jako sprawnie działający aktywista na rzecz „ratowania” etnograficznych artefaktów na południowych kresach – Spiszu i Orawie – w procesie kształtujących się granic porzobiorowej Polski. Zdaniem etnografa były to okazy z terenów, które zamieszkiwała ludność o polskim, lecz „uśpionym” poczuciu narodowym. To dlatego gromadził je z myślą o Muzeum Tatrzańskim, a jego aktywność na tym polu zbiegła się z kwestią plebiscytu na Spiszu i Orawie. Najpierw w 1919 roku podjęto decyzję o jego przeprowadzeniu w 1920 roku, a następnie odwołano plany, dokonując arbitralnie podziału spornych terenów. Tymczasem w dziesiątą rocznicę tych wydarzeń na łamach wspomnianej już „Gazety Podhalańskiej” przypomniano o tym wydarzeniu, świętując powrót „częściowo na łono Matki dawno oderwanych dwóch cór ziem Spisza i Orawy” (Mileski 1930: 20).

Przytaczam te historyczne wydarzenia związane z kształtującymi się granicami nowej państwowości, które miały miejsce na jej kresach południowych (ale i wschodnich), gdyż wpływały one na nastroje w społeczeństwie polskim tamtych lat, co razem tworzy ważny kontekst dla zrozumienia poczynań J. Zborowskiego. Dążono wtedy do odzyskania jak największego terenu Rzeczypospolitej sprzed rozbiorów. Stąd działające w tym czasie różne akcje agitacyjne, które prowadziły „walkę o dusze” miejscowej ludności. J. Zborowski identyfikował się z tymi poczynaniami. Przekonany o polskim rodowodzie spornego terenu niestrudzenie pozyskiwał artefakty kultury, odwiedzając mieszkańców wsi spisko-orawskich. Do takich wypraw zachęcał także inne osoby, które z czasem rozpoczęły stałą współpracę z Muzeum Tatrzańskim.

W 1920 roku, gdy decyzją Rady Ambasadorów w Paryżu została wytyczona południowa granica II Rzeczypospolitej, J. Zborowski przebywał w Nowym Targu. Jego zainteresowania badawcze dotyczące gwary

podhalańskiej, na które ukierunkował go prawdopodobnie Kazimierz Nitsch, sprawiły, że na początku swojej pracy zawodowej, kilka lat przed planowanym plebiscytem na Spiszu i Orawie, związał się z tym miastem, porzucając Alma Mater w Krakowie i dobrze zapowiadającą się karierę naukową. W 1914 roku nie przystąpił do obrony pracy doktorskiej z zakresu językoznawstwa (zaplanowanej dopiero dwa lata po uzyskaniu pozytywnych recenzji), co poprzedziła rezygnacja z uzyskania zaliczenia z filozofii wymaganego do uzyskania stopnia naukowego doktora. Jak wiadomo, „kandydat odstąpił od egzaminu” (Pawlikowska 2020: 73). J. Zborowski, wspominając tamto wydarzenie w liście do K. Nitscha z dnia 1 czerwca 1916 roku, ironizował na swój temat przy okazji przesyłanych profesorowi informacji o fonetyce gwary podhalańskiej. Napisał o sobie, że jest neurastenikiem i stwierdził, że „może, gdy zdam rygorozum² z filozofii, której nienawidzę, nie rozumiem i na którą choruję, to się zmieni” (Rak 2018: 382). Po latach Włodzimierz Antoniewicz odniósł się do tej sytuacji, zauważając, że J. Zborowski był: „pogniewany trochę na nieco zamknięty i swoisty klan oficjalnej nauki krakowskiej, przeniósł się w r. 1913, jako zastępca nauczyciela gimnazjum w Nowym Targu, by móc związać swoje życie ze studiami nad góralszczyzną na Podhalu i w Tatrach” (Antoniewicz 1965: III)³.

Juliusz Zborowski przyjął zaproponowaną mu pracę, lecz uczynił to bez entuzjazmu, nie czując powołania do pracy pedagogicznej, o czym poinformował Franciszka Ksawerego Praussa⁴ w liście z 15 września 1919 roku⁵, a tydzień później także Wacława Borowego⁶: „ja jeszcze jakie

² Pisownia oryginalna. Rygorozum (łac. *rigorosum*) to dawne określenie egzaminu doktorskiego na uczelni wyższej (PWN b.d.).

³ Juliusz Zborowski uczył w gimnazjum języka polskiego, niemieckiego i łaciny.

⁴ Franciszek Ksawery Prauss (1874–1925) był nauczycielem i działaczem oświatowym, ministrem oświaty w pierwszym rządzie niepodległej Polski, działaczem ochrony przyrody, członkiem Sekcji Ludoznawczej Towarzystwa Tatrzańskiego, a od 1913 roku członkiem zarządu Muzeum Tatrzańskiego. Kolekcjonował artefakty etnograficzne (głównie obrazy malowane na szkłe), które w 1922 roku sprzedał do Muzeum Tatrzańskiego. Dyrektorem tej placówki był już wówczas J. Zborowski. W archiwum Muzeum Tatrzańskiego jest przechowywanych kilkanaście listów pomiędzy korespondentami.

⁵ List z 15 września 1919 roku, p. 101.

⁶ Wacław Borowy (1890–1950) był historykiem literatury, profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, członkiem Polskiej Akademii Umiejętności. Przyniósł się do

5 miesięcy będę miał kotłowania plebiscytowego, po czym – o ile nie zajdzie nic nowego – wracam na łono nauki polskiej itd. Jeżeli się nie uda, to dziennik lub w najgorszym razie dalej belferka”⁷.

Podczas działań plebiscytowych J. Zborowski przebywał na urlopie zawodowym. W podaniu złożonym dyrektorowi szkoły starał się o zupełne zwolnienie z pracy, mając nadzieję je otrzymać⁸. Ostatecznie do gimnazjum już nie wrócił, bo zajęły go inne sprawy związane z działalnością społeczną i naukowo-badawczą dotyczącą kultury regionu. Otóż pod koniec 1913 roku, za sprawą Bronisława Piłsudskiego, zesłańca syberyjskiego, badacza kultur rdzennych ludów Sachalinu, J. Zborowski został członkiem Sekcji Ludoznawczej Towarzystwa Tatrzańskiego (dalej: TT) i szerzej zainteresował się dziedzictwem Podtatrza⁹. Bronisław Piłsudski przybył na Podhale nieco wcześniej niż Juliusz Zborowski z zamiarem rozwinięcia działalności badawczej, z czasem także kolekcjonerskiej. Penetrował teren Podtatrza zarówno po jego północnej, jak i południowej stronie, docierając do odległych wsi spiskich i orawski (Zborowski 1976; Roszkowski 2003; Kozak 2020a; *Listy...* 2023). Działał na rzecz uświadamiania narodowego miejscowej ludności (Zięba 2021). Dla J. Zborowskiego okazał się merytorycznym przewodnikiem, gdyż doceniał jego zasługi dla kultury Podhala: „widzę w Bronisławie Piłsudskim pierwszego na Podhalu nowoczesnego etnografa i muzealnię, pioniera nowoczesnej ludoznawczej i muzealnej pracy na Podhalu i dla Podhala” (Zborowski 1976: 112).

Juliusz Zborowski systematycznie poszerzał swoją wiedzę merytoryczną zarówno w zakresie kultury regionu szeroko rozumianego Podtatrza, jak i kolekcjonerstwa oraz muzealnictwa. Zainteresowania te były spójne z jego działaniem, zintensyfikowanym zwłaszcza od 1918 roku, gdy związał się z Towarzystwem Muzeum Tatrzańskiego (dalej: TMT)¹⁰, wszedł w skład zarządu tej placówki, a dwa lata później objął funkcję jej

---

usystematyzowania i skatalogowania biblioteki UW, czyniąc ją nowoczesnym i największym naukowym księgozbiorem stolicy.

⁷ List z 21 września 1919 roku.

⁸ List z 19 lipca 1920 roku.

⁹ Juliusz Zborowski za namową Bronisława Piłsudskiego zapisał w latach 1913–1914 na wałkach fonograficznych Edisona śpiew, deklamacje i muzykę góralską.

¹⁰ Towarzystwo Muzeum Tatrzańskiego zostało powołane w 1888 roku.

prezesa. Starał się wówczas wskrzesić działalność Sekcji Ludoznawczej TT, której trwanie przerwały na kilka lat wydarzenia wojenne. W kolejnym roku jednak dotychczasowy dorobek sekcji został połączony z działalnością Muzeum Tatrzańskiego i stał się podstawą do powołania działu etnograficznego. Juliusz Zborowski bardzo aktywny i oddany sprawie z czasem osiadł w Zakopanem, a w 1922 roku został mianowany dyrektorem Muzeum Tatrzańskiego, pozostając na tym stanowisku przez ponad czterdzieści lat. Czas ten jest uznany za znaczącą epokę w dziejach zakopiańskiej placówki (Wesołowska 1999; Kwiecińska 2020).

Wydarzenia, które miały miejsce podczas planowanego plebiscytu na terenie Spisza i Orawy poruszały J. Zborowskiego. W październiku 1919 roku został członkiem Głównego Komitetu Plebiscytowego Spisko-Orawskiego w Nowym Targu pod przewodnictwem Walerego Goetla i był jednym z głównych jego filarów organizacyjno-merytorycznych¹¹ (Roszkowski 1997). Kierował jego prasowym referatem „Gazeta Podhalańska”, pracując w latach 1918–1920 jako redaktor prowadzący. Można zatem uznać, że spełniło się jedno z jego pryncypów, o którym wspominał w liście do W. Borowego. Juliusz Zborowski był członkiem Związku Okręgowego Towarzystwa Szkoły Ludowej i zaangażował się w działania agitacyjne skierowane do ludności zamieszkującej tereny po południowej stronie Tatr (Roszkowski 1997: 317) mające na celu „obudzenie” – zdaniem J. Zborowskiego – ich polskiej świadomości narodowej. Dużym uznaniem darzono publicystykę J. Zborowskiego w środowisku naukowym i regionalnym. W okresie przygotowań do plebiscytu prezentował tę tematykę zarówno na łamach „Gazety Podhalańskiej”, jak również w powołanych przez niego „Nowinach Spisko-Orawskich”, które sam redagował (Roszkowski 1997: 334–335). Z perspektywy czasu i w odniesieniu do ówczesnego kontekstu wydarzeń związanych z odradzającą się Rzeczpospolitą można stwierdzić, że dla działaczy tamtych lat „polskość Orawy i Spisza stała się [...] idea i celem” (Dudziak 2015: 512).

---

¹¹ W Muzeum Tatrzańskim jest przechowywana odznaka plebiscytowa dotycząca Śląska Cieszyńskiego, Spisza i Orawy z 1920 roku (S/422/MT), którą podarował 8 lutego 1922 roku prawdopodobnie J. Zborowski.

Juliusz Zborowski a sprawa południowej granicy II Rzeczypospolitej

Juliusza Zborowskiego zajmowały kwestie ustalenia nowej granicy na tak zwanych południowych kresach Rzeczypospolitej, zwłaszcza związane z tym przygotowania do plebiscytu, w które aktywnie się włączył. W listopadzie 1918 roku, inspirując się zapewne piarstwem historycznym z przełomu XIX i XX wieku, przygotował kilkustronicowy tekst, gdzie określił północno-wschodnie ziemie Królestwa Węgierskiego mianem „zapomnianych kresów” (Zborowski 1918; Roszkowski 2018) Polski. Wcześniej natomiast angażował się w liczne akcje związane z ruchem niepodległościowym. Popularyzował wiedzę poprzez głoszone odczyty, by merytorycznie uzasadnić polskie żądania terytorialne na Spiszu i Orawie. Ponadto aktywnie działał w komitetach obrony Podhala, Spisza i Orawy, a gdy 11 września 1919 roku zapadła decyzja o rozstrzygnięciu terytorialnego sporu na drodze plebiscytu, gorąco apelował do udziału w nim, aby poprzeć sprawę Polski. Uczestniczył także w posiedzeniu Centralnego Komitetu Plebiscytowego, na który został zaproszony przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych¹², o czym kolejnego dnia donosił w liście F.K. Praussowi: „jutro jadę do Krakowa na konferencję pół rządową w sprawie plebiscytu na Orawie i Spiszu”¹³. Nie krył jednak przed nim swoich szczerych przemyśleń i pisał: „chcę koniecznie wrócić w zupełności do pracy naukowej, zwłaszcza po plebiscycie na Spiszu i Orawie [...] straciłem całe dwa lata na sprawy pisko-orawskie”¹⁴.

Na mocy werdyktu ogłoszonego podczas Konferencji Ambasadorów nastąpił podział spornych terenów, a działacze plebiscytowi przekształcili lokalne komitety w Towarzystwo Kresów Południowych (dalej: TKP), którego zadanie polegało na podtrzymywaniu narodowościowych dążeń „budzicieli”. TKP istniało w latach 1920–1926, jego prezesurę objął Władysław Semkowicz¹⁵ (Trajdos 2013: 37; Roszkowski 2018:

---

¹² List z 24 września 1919 roku.

¹³ List z 25 września 1919 roku, p. 102.

¹⁴ List z 15 września 1919 roku, p. 101.

¹⁵ Władysław Semkowicz (1878–1949) był historykiem, profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.

223), a sekretarzem generalnym w 1921 roku został Juliusz Zborowski¹⁶. Fundusz po zlikwidowanym Komitecie Plebiscytowym, w kwocie 350 tys. marek polskich, został przekazany do TKP, a następnie do lokalnych kół na cele związane ze Spiszem i Orawą¹⁷. Istniały one także na terenach włączonych do Czechosłowacji¹⁸. Część pieniędzy po odwołanym plebiscycie, dokładnie 10 tys. marek polskich i 10 tys. koron czeskich, przeznaczono na zakup przedmiotów etnograficznych z regionu, a także sporządzenie rysunków i fotografii dokumentujących lokalną kulturę, które mieli wykonać Władysław Skoczylas i Eugeniusz Stercula¹⁹.

Władysław Semkowicz wnioskował, aby zebrane obiekty zostały przekazane do Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Jan Bednarski, ówczesny starosta spisko-orawski i przewodniczący Komitetu Plebiscytowego, sugerował natomiast złożyć je do Muzeum Tatrzańskiego, co poparł właśnie Juliusz Zborowski oraz Władysław i Ludwik Skoczylasowie²⁰. Tak też uczyniono, a kilka dni później J. Zborowski listownie poinformował F.K. Praussa o podjętych działaniach: „Komitet Plebiscytowy na wniosek Semkowicza uchwalił natychmiast wysłanie Skoczylasa dla zrobienia rysunków, fotografii²¹ itd. zwłaszcza z terenów bardzo niepewnych, nadto polecił kupienie okazów²². Juliusz Zborowski przy tej okazji podzielił się swoją obawą, iż „w razie niepomyślnego rozstrzygnięcia chcemy przynajmniej coś kultury ludowej uratować²³. Decyzje te były podejmowane przed rzeczywistym podziałem spornych terenów, w wyniku którego Polska otrzymała trzynaście wsi na Spiszu i czternaście na Orawie.

¹⁶ List z 19 kwietnia 1921 roku.

¹⁷ *Ministerstwo skarbu do Jana Bednarskiego* 1921: p. 297.

¹⁸ *Zarząd główny Towarzystwa Szkoły Ludowej do Juliusza Zborowskiego* 1920: p. 292.

¹⁹ Eugeniusz Stercula był w Jabłonce aptekarzem, interesował się sztuką ludową i współpracował z Bronisławem Piłsudskim, a następnie z Juliuszem Zborowskim w zakresie kolekcjonerstwa etnograficznego dla Muzeum Tatrzańskiego (zob. Ładygin 1994; Roszkowski 2012).

²⁰ *Protokół 84...* 1920: p. 154.

²¹ Fotografie na szklanych kliszach E. Stercula wykonał na Orawie w latach 1910–1921 i wspólnie ze zdjęciami ze Spisza, pochodzącymi z 1913 roku, zostały włączone do zasobów Muzeum Tatrzańskiego. Księga inwentarzowa, AF/N/1-5000. Są one także dostępne pod adresem: <https://muzeumtatrzańskie.pl/>

²² List z 19 lipca 1920 roku, p. 155.

²³ Tamże.

Juliusz Zborowski gromadził także pisemne wspomnienia osobistych doświadczeń tamtych lat, ceniąc te historyczne świadectwa przekazywane z perspektywy jednostki (Mileski 1930: 20). Konsekwentnie poszerzał swoją wiedzę na temat dziedzictwa Spisza i Orawy, a także z etnograficzną wrażliwością zbierał okazy od mieszkańców Podtatrza, by zgromadzić je w muzeum i zachować dla kolejnych pokoleń.

Zaangażowanie Juliusza Zborowskiego w działalność kolekcjonerską

Juliusz Zborowski starał się o pozyskanie okazów etnograficznych pochodzących z terenów spornych i współpracował z Eugeniuszem Sterculą i Augustem Zającem, wędrownym handlarzem z Czarnego Dunajca, który za namową J. Zborowskiego roznosił „literaturę propagandową, ulotki, afisze, broszurki i usuwał po wsiach odezwy [...] przeciwników” (Zborowski 1976: 47). Juliusz Zborowski apelował do niego, by podczas wędrówek zwracał uwagę na muzealne zabytki. W skutego tego, w pierwszej połowie lat 20. XX wieku, nabyto liczne okazy pochodzące głównie z terenów Orawy i Podhala. Najwcześniej, bo 10 sierpnia 1920 roku, w Harkabuzie został pozyskany łyżnik²⁴, a następnie, w 1923 roku, dwa *patrony*, klocki do farbowania tkanin pochodzące z Lipnicy Wielkiej. Po latach A. Zając zwrócił się z prośbą do starostwa powiatowego w Nowym Targu o finansowe wsparcie jego leczenia, bo cierpiał na reumatyzm. Przy tej okazji złożył zeznanie, w którym wyjaśnia okoliczności i zakres swoich zasług dla kraju. Dowiadujemy się z tego dokumentu o jego działalności także na Spiszu. W protokole z 12 stycznia 1938 roku zapisano bowiem, że „stawił się p. August Zając z Czarnego Dunajca Nr. d. 364 prosząc o wyjednanie odznaczenia za pracę niepodległościową w czasie od 1. XI 1918 do r. 1922”, a w dalszej części petent wyjaśnia:

dnia 20 listopada 1918 powołany zostałem przez p. Starostę Dra Bednarskiego w Nowym Targu do pracy na rzecz Państwa

---

²⁴ Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn. 146/A, poz. 3560.

Polskiego wśród mieszkańców Spisza. Otrzymałem broszury agitacyjne i jako handlarz dewocjonaliami udałem się na Spisz gdzie pracował w bardzo ciężkich warunkach docierając do miejscowości Lipnik, Folwark, Haligowce, Osturnia i Żar /Zdziary/, gdzie ścigając mnie Żandarmeria czeska 2 krotnie mnie aresztowała, przyprawdzając mnie w Starej Wsi do Zarządu koalicyjnego /francuskiego/. Na dowód mojej pracy powołuję się na świadków w osobie Dra Andrzeja Milaniaka adwokata w Krościenku, Ks. Franciszka Urwaya ówczesnego proboszcza w Łapszach niżnych obecnie prob. w Bukowinie Podszklu, Marię Wiźmierską w Łapszach niżnych, Juliusza Zborowskiego dyr. Muzeum w Zakopanem, prof. Goetla w Krakowie, Pana Wojewodę Grażyńskiego i Stanisławę Szymkiewiczównę b. pom. kanc. Starostwa Spisko Orawskiego, obecnie w Nowym Sączu. Po zakończeniu pracy plebiscytowej na Spiszu jako ochotnik zgłosiłem się do Wojska Polskiego [...]. Po zakończeniu wojny zwolniłem się z wojska, powróciłem do Czarnego Dunajca tu zakupywałem stare antyki, które dostarczałem do Muzeum w Zakopanem p. prof. Zborowskiego i do Muzeum w Katowicach założonego przez Pana Wojewodę Grażyńskiego [pisownia oryg. – M.K.]²⁵.

Agitacyjną aktywność A. Zająca na Spiszu poświadcza J. Zborowski:

w latach 1911-1914 August Zająć [...] poznał dobrze wsie spiskie i orawskie [...] oprócz sprzedaży lekarstw przeciw chorobom zwierząt zajmował się z inicjatywy ludoznawców²⁶ i badających naukowo góralszczyznę zakupywaniem okazów ludowej sztuki i zbieraniem wiadomości o nich. [...] Zwolniony z wojska [...] został wezwany do agitacji [...] na terenie Spisza [...] mniej od Orawy uświadomionym narodowo [...]. Kiedy powstał w Nowym Targu oficjalny Komitet Plebiscytowy Spisko-Orawski /1919-1920/ [...] docierał do licznych wsi spiskich. [...] jeszcze w 1922 r. [...] kolportował polskie dewocjonalia na czeskiej części Spisza²⁷.

---

²⁵ Starostwo powiatowe do Juliusza Zborowskiego 1938: p. 52.

²⁶ Juliusz Zborowski miał na myśli prawdopodobnie członków Sekcji Ludoznawczej Towarzystwa Tatrzańskiego założonej w 1911 roku przez Bronisława Piłsudskiego.

²⁷ Juliusz Zborowski do starostwa powiatowego... 1938: p. 53.

Pod koniec lat 20. zbiory Muzeum Tatrzańskiego wzbogaciły się dzięki A. Zajączowi i zabiegom J. Zborowskiego o kilkanaście obiektów ze spiskich wsi: Czarnej Góry, Jurgowa, Rzepisk, Trybsza i ze Sromowiec Wyżnich. To przedmioty codziennego użytku: łyżniki, kaganki, ruszt zwany tryfusem, dzbanki, półka, maglownica, ocedzarka. Wkrótce także praca terenowa E. Sterculi przyniosła oczekiwane efekty. Juliusz Zborowski spotkał się z nim w orawskiej Trzcianie/Trstenie, a następnie napisał w liście do F.K. Praussa, że zgromadził już on „zdobycze” dla muzeum i przy następnej okazji je odbierze²⁸.

Zbiory etnograficzne pozyskane dzięki funduszowi Komitetu Plebiscytowemu Spisko-Orawskiemu

Okazy zebrane dla Komitetu Plebiscytowego i kupione z jego funduszu przekazano do Muzeum Tatrzańskiego. Najliczniej w tym zbiorze są reprezentowane obrazy malowane na szkle oraz ceramiczne dzbanki i bańki. Można stwierdzić, że prace kolekcjonerskie były sprawnie prowadzone, bo na przykład obraz na szkle (nr inw. E/245/MT) kupiony 1 sierpnia 1920 roku przez J. Zborowskiego we Frydmanie za 60 marek polskich, trzy dni później, 4 sierpnia, był już wpisany do muzealnego inwentarza. Inny obraz (nr inw. E/236/MT), który kupił w Dursztynie 25 października 1920 roku za 30 marek polskich, powiększył muzealną kolekcję 12 grudnia.

Wszystkie obiekty z tamtych lat, dziś przechowywane w muzeum w Zakopanem, są w dominującej większości zebrane na Spiszu, bo tylko jeden z nich – dzbanek (nr inw. E/703/MT) pochodzi z Chyżnego. Z dokumentacji archiwalnej dowiadujemy się tymczasem, że pierwsze kroki zmierzające do poszukiwania artefaktów na spornych terenach J. Zborowski poczynił na Orawie. Czy kierował się własnym przekonaniem o tym, że ludność zamieszkująca ten region ma silniejszy związek z polskością niż ludność na Spiszu²⁹?

---

²⁸ List z 26 czerwca 1921 roku, p. 152.

²⁹ Starostwo powiatowe do Juliusza Zborowskiego 1938: p. 53.

Podczas posiedzenia TMT, które odbyło się 16 lipca 1920 roku, J. Zborowski zgłosił pozyskanie obrazów na szkle i różnych „drobiazgów”³⁰ oraz poinformował, że „dotąd robiono poszukiwania tylko na Orawie w Chyżnem”³¹. Można przypuszczać, że w skutek tego E. Stercula i W. Skoczylas za 56 marek polskich kupili wspomniany dzbanek. Juliusz Zborowski wpisał go do księgi inwentarzowej pod datą 4 sierpnia 1920 roku, a w karcie katalogowej zaznaczył, że ma „nadbity dzióbek”³². Miesiąc później pozyskano pięć kolejnych egzemplarzy na Spiszu. Ponadto z listu J. Zborowskiego dowiadujemy się, że

[W. Skoczylas z E. Sterculą, który nadal przebywał w Trzciance/Trstenie – przyp. M.K.] obszedł wieś Chyżne i tu zbadał przedmioty, które trzeba i można kupić. Jest tam jeden zbiór u starej gospodyni, złożony z 15 obrazów, których jednak ani rusz nie chce sprzedać. I to zakupno natrafia na niemałe trudności, gdyż Skoczylas wyjechał do Warszawy, Stercula odcięty graniczną linią w Trzcianie niełatwo wydobędzie się na wieś, jako polonofil powszechnie znany. Mam ja się tem zająć, gdy tylko trochę postąpią prace likwidacyjne [pisownia oryg. – M.K.]³³.

Juliuszowi Zborowskiemu zależało także na pozyskaniu prywatnych kolekcji, zgromadzonych przez amatorów kultury góralskiej w minionych dziesięcioleciach (Kozak 2020b: 184–188). W protokole z posiedzenia TMT 15 sierpnia 1920 roku zapisano, że Komitet Plebiscytowy skupuje przedmioty etnograficzne dla Muzeum Tatrzańskiego³⁴, a odnośnie do prywatnych kolekcji, które należałoby pozyskać, Jan Gwalbert Pawlikowski³⁵ stwierdził: „w Swoszowicach lub w Krakowie pozostały

³⁰ Pierwsze zakupy zrealizowano już w kwietniu 1920 roku i są to obrazy na szkle z kolekcji Stanisława Hisztina (także: Hischtin), lekarza, oficera Wojska Polskiego, które pochodzą ze Spisza.

³¹ *Protokół 84...1920*: p. 154.

³² Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn. 146/A.

³³ List z 8 sierpnia 1920 roku, p. 159.

³⁴ *Protokół XXX... 1920*: p. 157.

³⁵ Jan Gwalbert Pawlikowski (1860–1939) był historykiem literatury, publicystą i ekonomistą, taternikiem, jednym z pionierów ochrony przyrody i zwolennikiem utworzenia Tatrzańskiego Parku Narodowego. Pierwszy redaktor „Wierchów”.

zbiory po Sternschussie. Jeżeli ich zmarły nie zapisał jakiejś instytucji to zachodzi obawa ich zmarnowania. Należy się zwrócić do rodziny St. z propozycją ofiarowania zbiorów do Muzeum”. Podczas kolejnego posiedzenia TMT Konstanty Stecki³⁶ dodał, że „p. Bińkowska³⁷ (ul. Kaszelewskiego) posiada zbiór spinek. Zarząd powinien te zbiory odkupić”. Borys Wigilew³⁸ natomiast apelował: „p. Tymon Niesiołowski posiada dwadzieścia parę dzbanków, które należy odkupić”³⁹. Podjęte w tym celu przez J. Zborowskiego starania nie zawsze przyniosły oczekiwane rezultaty.

Ze wspomnianych powyżej kolekcji nie udało się pozyskać tych po Sternschussie⁴⁰ i Biechońskiej, a zbiory Stanisława Bojakowskiego zostały rozdzielone między Warszawę i Zakopane. Stanisław Bojakowski, artysta i porucznik wojska polskiego, był członkiem Głównego Komitetu Plebiscytowego w Nowym Targu. Poznał się z J. Zborowskim właśnie w Nowym Targu i wspólnie zajęli się kolekcjonowaniem okazów etnograficznych (wśród nich także z zakresu sztuki ludowej) z Podhala, Spisza i Orawy. Obiekty, które zebrał wówczas J. Zborowski, zostały kupione przez Komitet Plebiscytowy w celu przekazania do Muzeum Tatrzańskiego, by reprezentowały „polskość tatrzańskich kresów” – jak

---

³⁶ Konstanty Stecki (1885–1978) był botanikiem, działaczem ochrony przyrody, profesorem Uniwersytetu Poznańskiego. Osiadł w Zakopanem, kolekcjonował artefakty etnograficzne – w tym ludowe malarstwo na szkle, które sprzedął do Muzeum Tatrzańskiego. Był pierwszym kustoszem Działu Przyrodniczego w Muzeum Tatrzańskim za czasów dyrektorowania J. Zborowskiego.

³⁷ Zapewne mowa tu o Biechońskiej (por. *Protokół XXXI...* 1921: p. 19).

³⁸ Borys Wigilew (1883-1924) był rosyjskim rewolucjonistą, który zamieszkał na Podhalu. Był geologiem, meteorologiem, fotografikiem i aktywnie działał na rzecz ochrony przyrody Tatr. Należał do Sekcji Ludoznawczej Towarzystwa Tatrzańskiego, kolekcjonował podhalańskie, które sprzedął do Muzeum Tatrzańskiego w 1920 roku. W czasie dyrektorowania J. Zborowskiego udzielił pożyczki na rzecz działalności tej zakopiańskiej placówki.

³⁹ *Protokół XXX...* 1920: p. 158.

⁴⁰ Adolf Sternschuss (1873–1915) był prawnikiem i legionistą. Okazy z jego kolekcji znajdują się w Muzeum Śląskim w Katowicach i Muzeum Narodowym w Krakowie, a także Volkskundemuseum w Wiedniu. Warto także wspomnieć, że był członkiem komitetu Wystawy Podhalańskiej zorganizowanej w 1911 roku we Lwowie.

zaznaczył J. Zborowski w liście do Maksymiliana Malinowskiego⁴¹. W dalszej kolejności zabiegano o okazy S. Bojakowskiego, lecz udało się pozyskać tylko tę ich część, którą tymczasowo przechowywał w Nowym Targu⁴². Pozostałe przedmioty, a tworzyły one zbiór regionalnego rękodzieła: stołki, łyżniki, gęśle, kaganek, sprzączki i obrazy malowane na szkłe⁴³, zostały wywiezione do Warszawy⁴⁴ i po śmierci S. Bojakowskiego przekazane do Muzeum Narodowego w Warszawie⁴⁵. Juliusz Zborowski informował Franciszka Ksawerego Praussa także o innym niepowodzeniu: „sprawa kupna obrazów na szkłe przez likwidujący się Komitet od jednego z poruczników w liczbie 37 nie doszła niestety do skutku”⁴⁶.

Wspomniane podczas posiedzenia TMT 15 sierpnia 1920 roku zbiory T. Niesiołowskiego omawiano także kilka miesięcy później, bo 17 października, kiedy K. Stecki zwrócił uwagę na dwadzieścia okazów z ceramiki wycenionych przez kolekcjonera na 50 marek polskich za sztukę⁴⁷. Zostały one ostatecznie kupione w kolejnym miesiącu, w liczbie dwudziestu dwóch, a każdy egzemplarz kosztował 250 marek polskich⁴⁸. Juliusz Zborowski na bieżąco zapisywał w inwentarzu, że artefakty pochodziły z Jurgowa, Białki i Ratułowa (wsi spiskich i podhalańskich) oraz oceniał ich stan zachowania, który wskazywał na ubytki, głównie

---

⁴¹ List z 9 września 1920 roku, p. 173. Maksymilian Malinowski (1860–1948) był działaczem ruchu ludowego, posłem, a następnie senatorem w II RP, należał do Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. W tym czasie J. Zborowski zwracał się do niego z prośbą o subwencje dla Muzeum Tatrzańskiego.

⁴² Nie odnalazłam informacji na ich temat w muzealnym inwentarzu zbiorów.

⁴³ List z 25 listopada 1920 roku, p. 193. Ostatecznie zostały one kupione od syna Stanisława Bojakowskiego. Spis przedmiotów kupionych od Bronisława Bojakowskiego dnia 3 grudnia 1920 roku zawiera między innymi okazy z Podhala: trzy drzeworyty ludowe, dwa łyżniki, trzynaście obrazów malowanych na szkłe. Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 320/39, p. 113.

⁴⁴ List z 9 września 1920 roku, p. 173.

⁴⁵ *Protokół XXXI...* 1921: p. 19.

⁴⁶ List z 8 sierpnia 1920 roku, p. 159.

⁴⁷ *Protokół 85...* 1920: p. 169.

⁴⁸ Pozycja 574 i pozycje od 675 do 687, od 689 do 695 i 702. Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn. 146/A. Obiekty zostały kupione od T. Niesiołowskiego 25 listopada 1920 roku, a wpisane do księgi inwentarzowej 5 grudnia 1921 roku.

na rancie wlewu naczynia. Z protokołu tego posiedzenia dowiadujemy się jeszcze o zrealizowanych przez J. Zborowskiego zakupach z funduszu Komitetu Plebiscytowego: „60 obrazów na szkle, całych lub rozbitych, oraz 39 dzbanków, przeważnie wykonanych na Spiszu”, które zwozi do muzeum⁴⁹. Okazy te kupował w każdym miesiącu od czerwca do września i skrupulatnie notował ich stan zachowania. Większość z nich była uszkodzona, na przykład o obrazach napisał: „rozbity na 3 kawałki, z czego jednego brak; w czasie przewozu do Zakopanego rozbity – zostało 4 kawałki, wielu brak; rozbity w kilkanaście kawałków, kilku brak; pęknięty w 3 części” [pisownia oryg. – M.K.]⁵⁰, a o dzbankach: „brak ucha i części wpływu, odbity prawie cały wpływ, pęknięcie w kilku miejscach”⁵¹. W lipcu 1920 roku została zakupiona kolekcja K. Steckiego składająca się z ponad dwustu przedmiotów, w tym licznych obrazów malowanych na szkle⁵². Można przypuszczać, że pieniądze na ich pozyskanie pochodziły z funduszu Komitetu Plebiscytowego, gdyż kilka dni wcześniej, podczas posiedzenia zarządu TMT, uchwalono zakup tej kolekcji składającej się z „86 obrazów malowanych na szkle, 45 sztuk ceramicznych wyrobów, 50 sztuk przedmiotów mosiężnych, żelaznych itd., 28 łyżników, baryłek, form na serki, 3 gorsetów, czapki i pistolca – razem 214 sztuk”⁵³. Juliusz Zborowski referował Franciszkowi Ksaweremu Praussowi w liście z 10 grudnia 1920 roku o postępujących pracach:

Byłem wczoraj w Zakopanem dla dostawienia paru nowonabytych, całych i potłuczonych obrazków. W tych dniach wybieram się na połów na Orawę. Steckiemu dałem znać, aby polecił Staszłowi⁵⁴ przeniesienie dzbanków od Niesiołowskiego. Wigilew ma sam przenieść sprzedane rzeczy. Mam obecnie dwa mincerze (dar p.

---

⁴⁹ *Protokół 85...* 1920: p. 169.

⁵⁰ Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych, sygn. 151/A/21.

⁵¹ Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych, sygn. 151/A/3.

⁵² Dokładna data zakupu tych nabytków to 21 lipca 1920 rok. Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn. 146/A. Zob. też Kozak 2020b.

⁵³ *Protokół 84...* 1920: p. 150.

⁵⁴ Walenty Staszel (1863–1942) był wówczas opiekunem zbiorów, pierwszym kustoszem Muzeum Tatrzańskiego w latach 1892–1921.

Moczydłowskiego⁵⁵). W Chyżnem na Orawie na moją prośbę zinventaryzował ksiądz obrazki na szkle i pod grozą niemal klątwy zakazał pozbywać się, podobno czeka ich na mnie coś 20 na wymianę za oleodruki. Dziś wyprawilem na czeską stronę jednego spryciarza, aby z tamtych wsi przywiózł zdobycze. Spieszę się, bo na obrazy i dzbanki dużo amatorów, np. jeden wojskowy lekarz zebrał ich teraz koło 30 na Spiszu. Natomiast łyżników, sprzączek itd. nie chcą chłopci sprzedawać, gdyż to jeszcze dosyć w codziennym użyciu [pisownia oryg. – M.K.]⁵⁶.

Owe „sprzedane rzeczy” przez B. Wigilewa tworzą interesującą kolekcję różnych przedmiotów codziennego użytku, które dziś są przechowywane w Muzeum Tatrzańskim. Znajduje się w niej: pięć drewnianych łyżników, trzy dzbanki ceramiczne, osiem metalowych spinek, hebel, pięć krzesiwiek, trzy kaganki, warzęcha, torba juhaska i jarzmo. Ekspozaty zostały zebrane na Podhalu, we wsiach: Ciche, Czarny Dunajec, Czerwienne, Dzianisz, Miętustwo, Nowe Bystre, Ratułów, Szaflary, Zaskale, Zubsuche i w Zakopanem. Być może przedmioty te podziwiał w domu B. Wigilewa kilka lat wcześniej K. Stecki i oczarowany nimi wspominał, że zdawało mu się, iż „trafił do filii Muzeum Tatrzańskiego”. Oglądał wówczas „obrazki na szkle, rzeźbione łyżniki, mosiężne spinki, żelazne kaganki zebrane po góralskich chałupach, a także mapy, fotografie, wykresy meteorologiczne, kolekcję minerałów, pokaźny księgozbiór” (Najdus 1977: 184). Ponadto w 1920 roku trzymał inne okazów – trzy dzbanki i dziesięć obrazów na szkle – zostało podarowanych Komitetowi⁵⁷. Spośród nich wiadomo, że jeden dzbanek (nr inw. E/740/MT) znaleziono 4 września 1920 roku w Łapszach i „w stanie rozbicia [...] dostarczono do Komitetu Plebiscytowego”⁵⁸, a 15 września wpisano do muzealnego inwentarza zbiorów.

---

⁵⁵ Ignacy Moczydłowski (1855–1928) był radcą sądu w Nowym Targu, a przez szereg lat radnym i wiceburmistrzem tego miasta. Interesował się etnografią i historią Podhala.

⁵⁶ List z 10 grudnia 1920 roku, p. 198.

⁵⁷ Pozycje 174, 188, 210, 212, 222, 225, 234, 261, 267, 269, 740, 758, 760. Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn. 146/A.

⁵⁸ Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych,teczka sygn. 151/A/3, p. 140.

Z funduszu ofiarowanego przez były Komitet Plebiscytowy dopiero w 1921 roku przekazano odpowiednią kwotę na zakup kolekcji B. Wigilewa i T. Niesiołowskiego. Pozyskano wówczas od S. Hisztina także obrazy na szkle (dwadzieścia egzemplarzy) i ceramiczne dzbanki (dwadzieścia egzemplarzy) „niewyplacone jednak w pierwotnie oznaczonej wysokości wskutek zamknięcia rachunków przez rządowych likwidatorów Komitetu”⁵⁹. Wszystkie te przedmioty zostały подарowane Muzeum Tatrzańskiemu⁶⁰. Juliusz Zborowski zebrał w tym czasie także kilkadziesiąt kolejnych obrazów malowanych na szkle i ceramikę bezpośrednio od mieszkańców spiskich wsi Relów/Rel'ov i Haligowce/Haligovce leżących po stronie słowackiej, a także z całego terenu dzisiejszego polskiego Spisza.

Podsumowanie

W latach 1920–1921, dzięki funduszowi pochodzącemu z rozwiązanego Komitetu Plebiscytowego, pozyskano ponad dwieście przedmiotów (w tym te od S. Hisztina i T. Niesiołowskiego) z obszarów Spisza i Orawy, a następnie подарowano je Muzeum Tatrzańskiemu. W przeważającej większości są to obrazy malowane na szkle oraz ceramiczne dzbanki i bańki. Juliusz Zborowski wędrował po regionie w ich poszukiwaniu, prosząc o pomoc różnych pośredników i kierował listy do kolekcjonerów, by przekazywali okazy do muzeum. Ponadto można przypuszczać, że z tego funduszu zakupiono blisko dwieście trzynaście regionalnych obiektów (głównie obrazów malowanych na szkle) pochodzących z kolekcji K. Steckiego. Misja zbierania przedmiotów, które postrzegane były jako artefakty związane z kulturą polską, sprawiła, że kolejne ich egzemplarze różnego asortymentu (pochodzące także z Podhala), od kilkunastu do kilkudziesięciu sztuk, zostały darowane lub sprzedane przez prywatnych kolekcjonerów: S. Bojakowskiego, B. Wigilewa oraz samego J. Zborowskiego. Dziś tworzą one reprezentatywny zbiór i stanowią znaczącą część kolekcji etnograficznej w Muzeum Tatrzańskim. Pojedyncze

---

⁵⁹ *Protokół XXXI...* 1921: p. 19.

⁶⁰ Pozycje od 169 do 173, od 271 do 284, pozycja 288, 575, 716, 736, od 741 do 754, pozycje 756, 762 i 763. Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn. 146/A.

egzemplarze prezentuje się okazjonalnie podczas wystaw czasowych w zakopiańskiej placówce⁶¹.

Juliusz Zborowski na bieżąco troszczył się o ich stan zachowania. W liście do Seweryna Udzieli⁶² z 8 grudnia 1920 roku pisał:

w jaki sposób konserwować obrazy na szkle? Czasem odpada farba od szkła. Robiłem i robię teraz próby na bezużytecznych szczątkach resztek potrzaskanego obrazka. Próbuję pokostem, lakiem do negatywów fotograficznych i firnisem malarskim, nadto roztworem firnisu i gumy arabskiej. Pokost daje rezultaty ujemne, nawet czasem pogarsza stan. Inne próby czekają na orzeczenie ostateczne. Czy Pan może mi coś doradzić? (Dolińska 2020: 391).

Kilkanaście lat później, już jako dyrektor Muzeum Tatrzańskiego, zlecił artyście Kazimierzowi Brzozowskiemu przeprowadzenie konserwacji wszystkich obrazów malowanych na szkle i okazów ceramicznych (Kwiecińska 2022). O efektach tej pracy dowiadujemy się z notatek J. Zborowskiego. Na temat obrazów zapisał: „w listopadzie 1934 odczyszczono szkło i ramę. Utrwalono farby (...) acetonem. Ujęto rozbitcie w dwa szkła i oklejono brzegami czarnym papierem. Z tyłu do ramy przyklejono płótno introligatorskie. Z tyłu do ramy przyśrubowano dyktę”⁶³, a na temat dzbanków: „październik 1935, odczyścił, uzupełnił braki gipsem alabastrowym malowanym oraz utrwalił lakierem”⁶⁴. Po latach J. Zborowski wspominał pracę w zakresie konserwacji obrazów na szkle w liście do Marii Znamierowskiej-Prüfferowej słowami: „wykombinowana przeze mnie, a przez nie żyjącego Kazia Brzozowskiego konserwacja przetrzymała prawie trzydzieści lat z powodzeniem” [pisownia oryg. – M.K.]⁶⁵.

---

⁶¹ Liczne egzemplarze były prezentowane ostatnio przy ul. Krupówki 10 na wystwie „Malarstwo na szkle / czysta forma” w dniach 31 lipca–13 listopada 2022, kurator Magdalena Kwiecińska.

⁶² Seweryn Udziela (1857–1937) był badaczem kultury ludowej i kolekcjonerem, twórcą i dyrektorem Muzeum Etnograficznego w Krakowie.

⁶³ Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych, teczka sygn. 151/A/21.

⁶⁴ Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych, teczka sygn. 151/A/3.

⁶⁵ List Juliusza Zborowskiego do Marii Znamierowskiej-Prüfferowej z 11 września 1963 roku.

Bibliografia

- Antoniewicz, W. (1965). O Juliuszu Zborowskim. *Lud*, t. 49 (za 1963 r.), I–XII.
- Dolińska, M. (2020). Listy Juliusza Zborowskiego do Seweryna Udzieli. *Rocznik Podhalański*, t. 14, 378–425.
- Dudziak, W. (2015). Ferdynand Machay a sprawa polska. W: J. Barański, M. Golonka-Czajkowska, A. Niedźwiedz (red.), *W krainie metarefleksji. Księga poświęcona profesorowi Czesławowi Robotyckiemu* (s. 502–513). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kozak, A. (2020a). Zakopiańska kolekcja Bronisława Piłsudskiego. W: A. Król, W. Laskowska-Smoczyńska (red.), *Bronisław Piłsudski – w stulecie śmierci. W stronę niepodległej* (s. 112–125). Kraków: Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha.
- Kozak, A. (2020b). Juliusz Zborowski i kolekcja etnograficzna Muzeum Tatrzańskiego w latach 1918–1939. *Rocznik Podhalański*, t. 14, 174–209.
- Kwiecińska, M. (2020). Wprowadzenie. *Rocznik Podhalański*, t. 14, 12–15.
- Kwiecińska, M. (2022). List z Zakopanego. Juliusz Zborowski do Marii Znamierowskiej-Prüfferowej o Muzeum Tatrzańskim i pracy badawczej na Podhalu. W: J. Barański, K. Maniak, S. Trebunia-Staszek (red.), *Więcej niż muzeum. Szkice ofiarowane Profesorowi Janowi Świąchowi* (s. 247–262). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Listy Bronisławy Giżyckiej i Bronisława Piłsudskiego w sprawie Sekcji Ludoznawczej Towarzystwa Tatrzańskiego. (2023). Kwiecińska, M. (oprac.). *Wierchy*, R. 87, 173–196.
- Ładygin, Z. (1994). Zapomniani Orawiacy. *Orawa*, nr 32, 104–135.
- Mileski, W. (1930). Materiały z akcji spisko-orawskiej gromadźmy w Muzeum Tatrzańskim. *Gazeta Podhalańska*, nr 33, 20.
- Najdus, W. (1977). Lenin wśród przyjaciół i znajomych w Polsce 1912–1914. Warszawa: Wydawnictwo Książka i Wiedza.
- Pawlikowska, W. (2020). Naukowy szlak Juliusza Zborowskiego. *Rocznik Podhalański*, t. 14, 50–83.

- Piłsudski, B. (1914–1921). W sprawie Muzeum Tatrzańskiego (O urządzeniu działu ludoznawczego). *Rocznik Podhalański*, t. 1, 147–188. PWN. (b.d.). Rygorozum. W: *Słownik języka polskiego PWN*. Pozyskano z: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rygorozum;5494003.html>.
- Rak, M. (2018). Materiały do dziejów polskiej dialektologii i etnologii (s. 382–384). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Roszkowski, J.M. (1997). Udział Juliusza Zborowskiego w akcji spisko-orawskiej 1913–1920. *Rocznik Podhalański*, t. 7, 315–337.
- Roszkowski, J.M. (2003). Bronisław Piłsudski wobec polskich Kresów Południowych i Słowaczyny. W: A. Liscar, M. Sarkowicz (red.), *Bronisław Piłsudski (1866–1918). Człowiek – Uczony – Patriot* (s. 119–130). Zakopane: Muzeum Tatrzańskie.
- Roszkowski, J.M. (2018). „Zapomniane Kresy”. Spisz, Orawa, Czadeckie w świadomości i działalności Polaków 1895–1925. Nowy Targ: Powiatowe Centrum Kultury w Nowym Targu.
- Roszkowski, J.M. (2012). Eugeniusz Stercula (1879–1939). W: M. Łaciak, R. Kowalczyk (red.), *Orawiacy na fotografii Eugeniusza Streculi* (s. 5–12). Nowy Targ – Jabłonka.
- Trajdos, T.M. (2013). Śląsk wobec Spiszu, Orawy i czadeckiego w okresie międzywojennym. *Dzieje najnowsze*, t. 45, nr 1, 35–46.
- Wesołowska, M. (1999). Epoka Juliusza Zborowskiego. W: A. Liscar (red.), *Zbiory etnograficzne Muzeum Tatrzańskiego* (s. 35–53). Zakopane: Muzeum Tatrzańskie.
- Zborowski, J. (1976). Z dziejów ludoznawstwa i muzealnictwa na Podhalu. *Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie*, t. 6, 35–115.
- Zięba, K. (2021). Działalność Bronisława Piłsudskiego na rzecz ludności Spisza i Orawy. Na marginesie listu do Bolesława Wystoucha. *Krakowski Rocznik Archiwalny*, t. 27, 107–133.

Archiwalia z Muzeum Etnograficznego w Toruniu

List Juliusza Zborowskiego do Marii Znamierowskiej-Prüfferowej z 11 września 1963 roku. Spuścizna Marii Znamierowskiej-Prüfferowej, dział: Korespondencja do 1939/1944, teka Znamierowscy 1924, sygn. MZP/S-I-1(17).

Archiwalia z Muzeum Narodowego w Warszawie

[Spis przedmiotów kupionych od Bronisława Bojakowskiego]. (1920, 3 grudnia). Sygn. 320/39.

Archiwalia z Muzeum Tatrzańskiego

[Juliusz Zborowski do starostwa powiatowego w Nowym Targu]. (1938, 26 stycznia). Teczka. AR/NO/380.

Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych, teczka sygn. 151/A/3.

Katalog kartkowy zbiorów etnograficznych, teczka sygn. 151/A/21.

Księga inwentarzowa, sygn. 146/A.

List z 15 września 1919 roku, teczka sygn. 43/A.

List z 21 września 1919 roku, teczka sygn. AR/Zb/190.

List z 24 września 1919 roku, sygn. AR/Zb/194.

List z 25 września 1919 roku, sygn. 43/A.

List z 19 lipca 1920 roku, teczka sygn. 43/A.

List z 8 sierpnia 1920 roku, sygn. AR/43/A.

List z 9 września 1920 roku, sygn. 43/A.

List z 25 listopada 1920 roku, sygn. 43/A.

List z 10 grudnia 1920 roku, sygn. 43/A.

List z 19 kwietnia 1921 roku, teczka sygn. AR/NO/380.

List z 26 czerwca 1921 roku, teczka sygn. 43/A.

[Ministerstwo skarbu do Jana Bednarskiego]. (1921, 31 grudnia). Teczka sygn. AR/291.

Protokół XXX zwyczajnego Walnego Zgromadzenia członków Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego. (1920, 15 sierpnia). Księga protokołów za lata 1908–1921 (t. II, sygn. 10/A).

Protokół XXXI zwyczajnego Walnego Zgromadzenia członków Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego. (1921, 17 sierpnia). Księga protokołów i sprawozdań od 10 czerwca 1921 do 30 września 1924 (t. 3, sygn. 11/A).

Protokół 84 z posiedzenia zarządu Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego. (1920, 16 lipca). Księga protokołów za lata 1908–1921 (t. II, sygn. AR/10/A).

Protokół 85 z posiedzenia zarządu Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego.
(1920, 17 października). Księga protokołów za lata 1908–1921 (t. II,
sygn. AR/10/A).

[Starostwo powiatowe do Juliusza Zborowskiego]. (1938, 25 stycznia).
Teczka sygn. AR/NO/380.

[Zarząd główny Towarzystwa Szkoły Ludowej do Juliusza Zborowskiego].
(1920, 20 listopada). Teczka sygn. AR/NO/378.

Zbiory Muzeum Tatrzańskiego. Dział A, sygn., 146/A.

Zborowski, J. *Zapomniane Kresy*. Teczka sygn. AR/NO/380.